

УДК 349.23/24

К. О. Кропивна,аспірантка Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПРО ВІДНЕСЕННЯ СПРАВ З ПРИМУСОВОГО СТЯГНЕННЯ КОШТІВ ЗА РОБОЧЕ МІСЦЕ, ПРИЗНАЧЕНЕ ДЛЯ ІНВАЛІДІВ ДО ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

У статті розглядаються питання щодо теоретичного обґрунтування об'єктивної належності відповідному виду юрисдикції розгляду справ стягнення в примусовому порядку коштів як адміністративно-господарських санкцій за кожне робоче місце, призначене для працевлаштування особи з інвалідністю і не зайняте особою з інвалідністю. Визначені критерії розмежування юрисдикції щодо розгляду таких справ. Доводиться правомірність передання зазначених справ до юрисдикції господарських судів.

Ключові слова: адміністративна юрисдикція, юрисдикція господарських судів, адміністративно-господарські санкції, адміністративний суд, господарський суд, критерії розгляду справ, примусове стягнення.

Судова реформа, що триває в нашій державі, потребує теоретичних розробок, присвячених питанням юстиції. Важливою стороною діяльності судової системи України є адекватність предметної підсудності справ як судів загальної юрисдикції, так і спеціалізованих судів у межах розподілу видів справ між адміністративними та господарськими судами. У зв'язку з цим, дана стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню об'єктивної належності відповідному виду юрисдикції розгляду справ стягнення в примусовому порядку коштів як адміністративно-господарських санкцій, за кожне робоче місце, призначене для працевлаштування особи з інвалідністю і не зайняте особою з інвалідністю.

Проблемі розмежування адміністративної юрисдикції судів присвячені роботи І. П. Голосніченка, Ю. С. Педька, М. Ф. Стахурського, М. І. Смоковича, В. С. Стефанюка, К. О. Тимошенко та інших вчених. Однак потрібно поглиблювати наукові дослідження щодо цих питань, адже в законодавстві України ще є неточності й прогалини, які заважають чіткому вирішенню адміністративних та господарських справ у судах.

Метою даної статті є аналіз нормативно-правового матеріалу з питань розмежування юрисдикції судів при розгляді справ щодо працевлаштування особи з інвалідністю та вироблення пропозицій для законодавця і практики застосування норм матеріального господарського та адміністративного права.

Наразі викликає непорозуміння віднесення до адміністративної юрисдикції справ щодо стягнення в примусовому порядку адміністративно-господарських санкцій за кожне робоче місце, призначене для працевлаштування особи з інвалідністю і не зайняте особою з інвалідністю, на виконання вимог ст. 20 Закону України від 21 березня 1991 р. № 875-ХІІ «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [1].

Пленум Вищого адміністративного суду своєю постановою від 20 травня 2013 р. № 8 «Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів» у п. 17 визначив, що, «враховуючи публічно-правовий характер цих відносин, такі справи розглядаються адміністративними судами» [2, п. 17].

Наше ж дослідження показує, що вищезазначені справи мали б вирішуватися в судах господарської юрисдикції.

Для розмежування юрисдикції щодо розгляду таких справ можуть виступати наступні критерії:

1) різниця між завданнями адміністративного судочинства і господарського судочинства;

2) характер правового спору (адміністративно-правовий спір — адміністративна юрисдикція), (господарсько-правовий спір — господарська юрисдикція);

3) дослідження судом розгляду правомірності застосування владних повноважень суб'єктом, який наділений такими повноваженнями (адміністративна юрисдикція), і правомірності реалізації прав і обов'язків суб'єктом господарської діяльності (господарська юрисдикція);

4) характер правовідносин (у досліджуваному випадку це господарсько-правові відносини);

5) використання адміністративно-господарських санкцій у господарському праві;

6) наявність у системі судової гілки влади господарських судів.

За ч. 1 ст. 2 КАСУ «Завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень» [3].

Торкаючись господарського судочинства в ч. 1 ст. 2 ГПКУ, законодавець зазначає, що «завданням господарського судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності, та розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави» [4].

Отже, завданням адміністративного судочинства є ефективний захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб не від порушень суб'єктів господарської діяльності, а від порушень з боку суб'єктів владних

повноважень. У той самий час завданням господарського судочинства є неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності.

За характером правовий спір також залежить вид юрисдикції, що має встановлювати законодавець. За п. 2 ч. 1 ст. 4 КАСУ «публічно-правовим спором є спір, у якому: хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку з виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг» [3].

Господарсько-правовим спором є спір між суб'єктами господарської діяльності та спір щодо порушених або оспорюваних прав і законних інтересів державних органів та органів місцевого самоврядування. Адже ч. 2 ст. 4 ГПКУ гласить: «...юридичні особи та фізичні особи — підприємці, фізичні особи, які не є підприємцями, державні органи, органи місцевого самоврядування мають право на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів у справах, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, а також для вжиття передбачених законом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням».

Отже, як впливає з наведеного вище, адміністративний спір має бути лише у тому випадку, коли один із суб'єктів здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку з виконанням або невиконанням таким суб'єктом зазначених функцій. І тільки такий спір підпадає під юрисдикцію адміністративного суду.

Спір щодо порушених або оспорюваних прав і законних інтересів державних

органів (а отже, і Фонд соціального захисту інвалідів як організація, наділена владними повноваженнями) у господарсько-правових відносинах є спором господарським і його вирішення підлягає господарській юрисдикції.

Щодо предмета дослідження судами певних прав та обов'язків сторін спору слід зазначити, що адміністративний суд досліджує повноваження суб'єкта, що виконує владні функції, господарський суд має досліджувати правомірність реалізації прав і свобод суб'єктом господарської діяльності. У нашому випадку — юридичними особами та фізичними особами — підприємцями щодо внесення відповідної суми як адміністративно-господарської санкції до Фонду соціального захисту інвалідів.

За характером правовідносин до господарської юрисдикції потрібно віднести спори, що виникають у разі несплати відповідних сум як адміністративно-господарської санкції до Фонду соціального захисту інвалідів, з матеріальних господарсько-правових відносин.

Статті 19 та 20 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» включають у себе норми матеріального господарського права, адже вони регулюють відносини підприємницької діяльності в частині забезпечення робочими місцями осіб з інвалідністю. Ці відносини стосуються штатів суб'єктів господарської діяльності та обов'язковості працевлаштування осіб з інвалідністю. Так, ч. 1 ст. 19 цього Закону встановлює: «для підприємств, установ, організацій, у тому числі підприємств, організацій громадських організацій осіб з інвалідністю, фізичних осіб, які використовують найману працю, встановлюється норматив робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю у розмірі чотирьох відсотків середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від 8 до 25 осіб, — у кількості одного робочого місця» [1, ст. 19]. Причому порядок реєстрації у Фонді соціального захисту інвалідів, його відділеннях визначається Кабіне-

том Міністрів України. Порядок, встановлений урядом України, визначив «процедуру реєстрації підприємств, установ, організацій, у тому числі підприємств, організацій громадських організацій осіб з інвалідністю, фізичних осіб, що використовують найману працю, в яких за основним місцем роботи працює вісім і більше осіб (далі — роботодавці), у відділеннях Фонду соціального захисту інвалідів» [5]. За цією процедурою «новостворені роботодавці та підприємства, установи, організації, у тому числі підприємства, організації громадських організацій осіб з інвалідністю, фізичні особи, що використовують найману працю, в яких кількість працюючих, для яких це місце роботи є основним, збільшилася до восьми і більше осіб, реєструються у відділенні Фонду до 1 лютого року, що настає за роком створення або збільшення кількості працюючих» [5; 6]. Встановлені строки реєстрації у випадках зміни найменування чи місцезнаходження роботодавця юридичної особи або прізвище, ім'я, по батькові чи місце реєстрації проживання фізичної особи — підприємця. До спливу десяти робочих днів роботодавець у таких випадках подає заяву і копію довідки після державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи чи зміни прізвища, імені, по батькові фізичної особи-підприємця [7; 8; 9].

Згідно зі ст. 20 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» за кожне робоче місце, призначене для працевлаштування особи з інвалідністю і не зайняте особою з інвалідністю, передбачена адміністративно-господарська санкція, яка щороку сплачується роботодавцем відповідним відділенням Фонду соціального захисту інвалідів. Вона визначається самим роботодавцем у «розмірі середньої річної заробітної плати на відповідному підприємстві, в установі, організації, у тому числі на підприємстві, в організації громадських організацій осіб з інвалідністю, у фізичної особи, яка використовує найману працю. Порушення термінів сплати адміністративно-господарських

санкцій тягне за собою нарахування пені. Пеня обчислюється, виходячи зі 120 відсотків річних облікової ставки Національного банку України, що діяла на момент сплати, нарахованої на повну суму недоїмки за весь її строк» [1, ст. 20].

Однак не кожен працедавець може приймати інвалідів у штати своєї організації та використовувати їхню працю. Є досить багато підприємств, у яких інваліди не можуть працювати через наявність виробничих процесів, що унеможливають використання праці інвалідів. До прикладу можна взяти підприємства автоперевізників. «Перелік захворювань і вад, за яких особа не може бути допущена до керування відповідними транспортними засобами», затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я № 299 від 24.12.1999 р. [10]. Причому захворювання і вади є різними для обмежень керування тими чи іншими видами автотранспортів. При вирішенні питання про прийняття на роботу таких працівників не враховується навіть згода самого працівника виконувати цю роботу. Невиконання зазначеної заборони розцінюється як порушення законодавства про працю і є підставою для притягнення роботодавця до відповідальності [11, с. 50]. Тому при прийнятті на роботу інваліда останній обов'язково має подати висновок Медико-соціальної експертної комісії (МСЕК). Якщо роботодавець має сумніви, чи може людина працювати на певному робочому місці, то він може спрямувати особу до МСЕК для отримання відповідного висновку [12]. Отже, *потрібно в законодавчому порядку визначити перелік виробництв, де інвалідів забороняється використовувати, і встановити перелік таких підприємств, які можуть звільнитися від виділення робочих місць, призначених для працевлаштування осіб з інвалідністю.*

Спеціалісти господарського права вважають, що одним із суб'єктів господарських відносин є органи управління, в тому числі й державні органи.

Господарське ж право вони визначають як «систему правових норм, що ре-

гулюють господарські відносини у процесі організації та безпосереднього здійснення господарської діяльності». Отже, і безпосереднє здійснення, і організація господарської діяльності відносяться до предмета регулювання господарського права [12, с. 7]. Відтак, забезпечення місць для працевлаштування інвалідів і акумуляція коштів від підприємницької діяльності на їхні потреби — одна зі сторін організації підприємництва.

На думку М. М. Литягіна, поряд із самозахистом і заходами оперативного впливу, застосовуваними безпосередньо правочинною стороною, захист порушених прав здійснюється й державою. Застосування примусових заходів забезпечує реальне здійснення прав суб'єктів підприємницької діяльності й виконання відповідних їм обов'язків, сприяє запобіганню правопорушення. Примусові заходи в застосовувані для захисту господарських відносин можуть бути правостановчими і штрафного характеру, пов'язаними із залученням осіб, що допустили правопорушення, до цивільно-правової відповідальності. Залежно від змісту порушеного права й характеру порушення вони можуть бути наступними: визнання права судом або іншим органом, що здійснює захист господарських прав; відновлення положення існуючого до порушення права й припинення дій, що порушують право або що створюють погрозу його порушенню; накладення стягнення на суб'єкта господарювання [13].

Накладення на роботодавця адміністративно-господарських санкцій у вигляді сплати відповідних сум за невикористання передбачених у законі робочих місць під їх зайняття особами з інвалідністю та сплата пені за несвоєчасну сплату є нічим іншим як господарською відповідальністю. За визначеннями В. С. Щербини, господарська відповідальність має декілька функцій, одна із них — штрафна функція. «Відповідальність суб'єктів господарських правовідносин, — пише В. С. Щербина, — є однією з форм юридичної відповідальності. Як така, вона викликається протиправною поведінкою (господарським правопору-

шенням, невиконанням або неналежним виконанням зобов'язань) правопорушника. У цьому розумінні господарсько-правова відповідальність є ретроспективною, тобто реакцією на вже скоєні протиправні дії (бездіяльність) у вигляді саме відповідальності як покарання правопорушника економічними санкціями. Загалом штрафна функція покладена на такі види господарсько-правових санкцій як неустойка, штраф, пеня (так звані штрафні санкції)» [12, с. 170].

Отже, як впливає з вищезазначеного, за характером матеріальні правовідносини відносяться до предмета регулювання господарського права. Оскільки господарське право поділяється на матеріальне і процесуальне, спори, що виникають з цих правовідносин, належить вирішувати в межах господарської юрисдикції.

Незважаючи на те, що у відповідних теоретичних джерелах з теорії права ми стикаємось, як правило, з чотирма видами юридичної відповідальності (цивільно-правова, кримінальна, адміністративна, дисциплінарна) [14, с. 497—500; 15, с. 305—321; 16, с. 530—550], у практиці законотворення з'являються все нові й нові види або підвиди юридичної відповідальності, у тому числі й господарсько-правова відповідальність. У літературних джерелах з господарського права, в окремих навчальних посібниках, в українському праві визнається наявність господарсько-правової відповідальності. «Вчинення суб'єктом господарських відносин правопорушення, — зазначається в одному з теоретичних джерел з господарського права, — тягне за собою застосування до правопорушника передбаченої або санкціонованої нормами господарського законодавства відповідальності. Оскільки це відповідальність за господарські правопорушення (правопорушення, вчинені у сфері господарської діяльності), санкції за них встановлює господарський закон. Такий вид відповідальності у теорії господарського права визначається як господарсько-правова відповідальність» [17, с. 386]. Серед видів санкцій, які встановлює законода-

вець за порушення, допущені роботодавцем, автори зазначеного посібника називають господарсько-адміністративні штрафи та пеню [17, с. 387]. Глава 27 ГК України спеціально передбачає господарсько-адміністративні санкції, які накладаються на суб'єктів господарсько-правових відносин. Частина 1 ст. 238 ГК України дає визначення господарсько-адміністративних санкцій, а саме: «...за порушення встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності до суб'єктів господарювання можуть бути застосовані уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування адміністративно-господарські санкції (зазначається в ній), тобто заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідацію його наслідків» [18]. Конкретно ж визначення штрафу як господарсько-адміністративної санкції дається в ст. 241 цього Кодексу: «Адміністративно-господарський штраф — це грошова сума, що сплачується суб'єктом господарювання до відповідного бюджету у разі порушення ним встановлених правил здійснення господарської діяльності».

За виключенням господарського законодавства України ніде в інших вітчизняних законах господарсько-адміністративні санкції не передбачаються. Отже, застосування господарсько-адміністративних санкцій має здійснюватися в межах господарсько-правової юрисдикції.

Насамкінець, потрібно зазначити, що на користь вирішення вказаних вище справ у межах господарської юрисдикції свідчить наявність в Україні господарських судів. Саме вони мають стягувати в примусовому порядку кошти як адміністративно-господарські санкції за кожне робоче місце, призначене для працевлаштування особи з інвалідністю і не зайняте особою з інвалідністю, на виконання вимог ст. 20 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні».

Список використаної літератури

1. Закон України від 21 березня 1991 р. № 875-XII «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 21. Ст. 252.
2. Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду від 20 травня 2013 р. № 8 «Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів». URL: <http://www.vasu.gov.ua/>(дата звернення: 12.09.2019).
3. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35—36. № 37. Ст. 446.
4. Господарський процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6. Ст. 56. В редакції Закону України № 2147-VIII від 03.10.2017 р. // Відомості Верховної Ради України. 2017. № 48. ст.436.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 р. № 70 «Деякі питання реалізації норм законів України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» та «Про зайнятість населення» // Офіційний вісник України. 2007. № 8, Ст. 242.
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 310 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» // Офіційний вісник України. 2019. № 32, Ст. 1158.
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2009 № 930 «Про внесення змін до порядків, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 р. № 70» // Офіційний вісник України. 2009. № 68. Ст. 2346.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.08.2011 р. № 849. «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань державної реєстрації юридичної особи та фізичної особи — підприємця» // Офіційний вісник України. 2011. № 61. Ст. 2435.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2013 р. № 233. «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» // Офіційний вісник України. 2013. № 28. Ст. 955.
10. Наказ Міністерства охорони здоров'я № 299 від 24.12.1999 р «Про затвердження Переліку захворювань і вад, при яких особа не може бути допущена до керування відповідними транспортними засобами» // Офіційний вісник України. 2000. № 5. Ст. 189.
11. Семигін Т. В., Іванов О. Л. Працевлаштування та зайнятість людей з інвалідністю // Довідник для роботодавців. 2010. 140 с.
12. Щербина В. С. Господарське право України: навч. посіб. Київ: Атіка, 1999. 336 с.
13. Литягин Н. Н. Предпринимательское право: учеб. пособ. М.: МГИУ, 2000. 135 с.
14. Теорія держави і права. Академічний курс / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 668 с.
15. Черданцев А. Теория государства и права: учеб. для вузов. М.: Юрайт, 2002. 432 с.
16. Венгеров А. Б. Теория государства и права: учебник. М.: Омега-Л, 2004. 608 с.
17. Господарське право: навч. посіб. / Л. А. Жук, І. Л. Жук, О. М. Неживець. Київ: Кондор, 2003. 400 с.
18. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2003. № 18. № 19—20, № 21—22. Ст. 144.

Кропивная Е. А. Об отнесении дел по принудительному взысканию средств за рабочее место, предназначенное для инвалидов, к хозяйственной юрисдикции.

В статье рассматриваются вопросы относительно теоретического обоснования объективной принадлежности соответствующему виду юрисдикции рассмотрения дел о взыскании в принудительном порядке средств как административно-хозяйственных санкций за каждое рабочее место, предназначенное для трудоустройства лица с инвалидностью и не занятое лицом с инвалидностью. Определены критерии разграничения юрисдикции относительно рассмотрения таких дел. Доказывается правомерность передачи указанных дел к юрисдикции хозяйственных судов.

Ключевые слова: административная юрисдикция, юрисдикция хозяйственных судов, административно-хозяйственные санкции, административный суд, хозяйственный суд, критерии рассмотрения дел, принудительное взыскание.

Kropyvna K. O. Assignment of cases of forced collection of funds for a workplace intended for disabled persons to economic jurisdiction.

The article deals with the objective affiliation theoretical justification of the jurisdiction relevant type to consider enforced collection of funds, such as administrative sanctions for each workplace intended for employment of a person with a disability and not employed by him. Criteria are defined for the jurisdiction delimitation for the consideration of such cases. The transfer legitimacy of these cases to the economic courts' jurisdiction is proved.

Key words: administrative jurisdiction, economic courts' jurisdiction, administrative and economic sanctions, administrative court, court, criteria for cases' consideration, enforcement.

Кобзан С. М. Формування ринку нерухомості: практичні аспекти та особливості оцінки: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 212 с.

ISBN 978-966-667-752-8

У монографії досліджуються практичні питання функціонування ринку нерухомості. Проведені глибокі дослідження деяких сегментів регіонального ринку нерухомості. Зроблено аналіз методології оцінки нерухомості та особливості реалізації методичних підходів з оцінки нерухомого майна на практиці. Визначено практичні аспекти застосування механізмів інвестування на ринку нерухомості.

У книзі дані рекомендації для ріелторів і оцінювачів, представлений широкий спектр питань, пов'язаних з ріелторською діяльністю, аналізом ринку нерухомості та інвестуванням у нерухомість.

Книга буде цікава і корисна для ріелторів, фахівців у сфері оцінки нерухомості, менеджерів, співробітників банків, юристів, для всіх, хто професійно займається нерухомістю. Особливо для викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів.

Автор висловлює величезну подяку всім, хто брав участь у підготовці та виданні книги. І творчими порадами, і критичними зауваженнями, і матеріалами. Автор упевнений, що читачі даної книги отримають важливу і необхідну інформацію, знайдуть для себе щось важливе або заповнять прогалини в уже відомому. Це дозволить досягти нових професійних і матеріальних висот.